Inleiding

"Alles leek er zeldzaam en tijdelijk.
Duinen veranderen door de wind, de zee, zelfs al door er te lopen
of met wagens rond te rijden." DIRK VAN WEELDEN, 2005

Dit boek is voor iedereen die meer in de duinen wil zien dan bergen zand met gras of bos erop. Ga op een duintop staan: kijk, luister, ruik... welk verhaal vertelt het landschap?
Het duin verenigt heden en verleden. Het huidige landschap met de rijke natuur, geur, kleur en geluid, kent een rijke geschiedenis in boeken, in verhalen, onder het zand, in bouwwerken.
De hoogste duinen – vlak bij zee of diep landinwaarts – liggen niet zomaar ergens. Elke bult heeft een eigen verhaal: "er was eens een loopduin..." of: "hier woedde een veldslag ...."
Er zijn terugkerende patronen: sporen van landbouw zoals walletjes, duinbeken of paden met oude veldnamen. Op de ene plek ligt een prachtig heideveld, op de andere staan zeldzame orchideeën. Hoe komt dat? Of de zeldzame grauwe klauwier, waarom is die recent teruggekeerd? Altijd is er een verhaal: over de natuur en hoe mensen ermee omgaan, over mensen en hoe natuur hen dwars zit. Daarover gaat dit boek: over duinen en mensen. Over een natuurlandschap met een eigen cultuur, over een cultuurlandschap met een hoofdrol voor de natuur.

Ontdekkingen en raadsels

Over Kennemerland zijn bibliotheken vol geschreven. Sinds de Romeinse tijd zijn er teksten over het gebied, bijvoorbeeld over de bestorming door de Friezen van een Romeins fort bij Velsen in het jaar 28. Rond het jaar 700 is Velsen het centrum van de kustbewoning. De oudste vermeldingen van kerken dateren uit de 8e eeuw (Willibrord verkreeg in de periode 720-739 de kerk te Velsen).
De oudste boeken zijn van rond het jaar 1000. Op een tekening uit circa 1150 heeft een monnik twee plaatsen getekend: Jeruzalem en 'Ekmundia' ofwel het machtige Egmond, in zijn denken naast Jeruzalem het centrum van de wereld.
De Oude Duinen raakten in de middeleeuwen bedolven onder de veel hogere Jonge Duinen, die bleven stuiven tot ongeveer een eeuw geleden. Waarom het zo stoof is niet helemaal helder.
Het klimaat veranderde, er was een grote aanvoer van zand uit zee en er was de mens die door houtkap en overbegrazing het stuivende zand aan de gang hield. Het zand stoof eeuwenlang en verzwolg dorpen en wegen. En duinbeheerders willen nu weer graag veel verstuiving... In dit boek meer over de recente ontdekking dat onder de duinen van Kennemerland resten van een Fries koninkrijk liggen. De kerstening van West-Nederland eind 7e eeuw begon in de kuststreek, niet in een lege wildernis maar omdat hier veel mensen woonden.

Toppen duinpanorama's

1 De Kerf
2 De Fuik
3 Albertsdal
4 Hoofdweg
5 Paasduin
6 Hazenberg
7 De Rozenberg

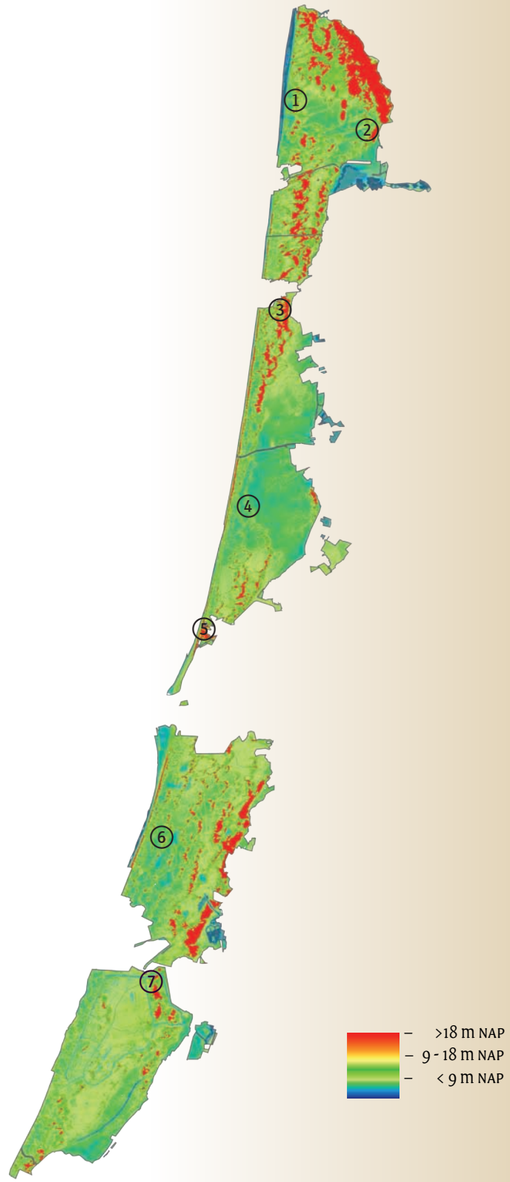

1 DE KERF, SCHOORL

2 DE FUIK, BERGEN

3 ALBERTSDAL, EGMOND

4 HOOFDWEG, CASTRICUM

5 PAASDUIN, WIJK AAN ZEE

6 HAZENBERG, BLOEMENDAAL

7 ROZENBERG, ZANDVOORT

Uit: Duinen en mensen Kennemerland (2009) © Uitgeverij Natuurmedia, Amsterdam

Bestel dit boek op http://duinenenmensen.nl/bestellen-boekenserie-duinen-en-mensen/

De tijd in kaarten

De ontwikkeling van Kennemerland is vanaf de Gouden Eeuw te volgen aan de hand van schitterende kaarten. De kaart van Dou uit circa 1680 geeft een doorkijkje naar wegen en dijken uit de middeleeuwen. Verschillende kaarten van D.T. Gevers uit 1823 laten zien dat er op een aantal plekken al bos ligt en er zijn valleien te zien, die na 1823 onder een zandzee zijn verdwenen. Ook geven ze zicht op de eigendomsverhoudingen. Rond 1900 verschijnen de eerste topografische kaarten met daarop het oude landschap van vòòr de grote bosaanplant en de explosieve groei van bebouwing en wegen. Uit 1940 komt een handgetekende en nog niet eerder gepubliceerde kaart (zie hiernaast) van Jac.P. Thijsse, onderwijzer en natuurbeschermer uit Bloemendaal. Ook is er modern kaartmateriaal met grondwaterstanden en verspreiding van planten of dieren, detailleringen waarop kaartenmakers van vroeger jaloers zouden zijn geweest.

De tijd in teksten

Voor dit boek is geselecteerd uit wat nu bekend is ('waar') en wat we belangijk vinden ('van waarde'). Na een verkenning van de typische kenmerken van Kennemerland volgen verhalen over duinbenutting door de eeuwen heen: van prehistorische landbouw tot waterwinning en recreatie. Al deze activiteiten gaven mede vorm aan het duin. Vervolgens staan de natuur en het beheer (sinds 1934) centraal. Er zijn verhalen over vlinders, vogels en bloemen, maar vooral over hoe de natuur functioneert in levensgemeenschappen: van witte buitenduinen tot dichte duinbossen, van natte valleien tot duinheide. Hoe ontstaan en hoe vergaan ze? Hoe kunnen ze beheerd worden zodat de natuurlijke rijkdom een toekomst heeft? Menselijke activiteiten in het duin passeren de revue: landbouw, bosaanplant en waterwinning, natuurbeheer en recreatie. In een groot slotdeel vervlechten de verschillende auteurs geschiedenis en natuur in een verkenning van tientallen duingebieden en landgoederen: van zuid naar noord, van Amsterdamse Waterleidingduinen tot Schoorlse Duinen. Nieuwe gegevens kwamen naar boven en bleken verhalen te bevatten, bijvoorbeeld over orchideeën. Niet alleen vanwege de schoonheid van de bloemen, maar vooral omdat ze een perfecte introductie zijn op Kennemerland: gebruik, beheer en bodemsoort weerspiegeld in de lotgevallen van een kieskeurige plantenfamilie.

In de tekst staan vele verwijzingen naar films en achtergronden op de website www.duinenenmensen.nl

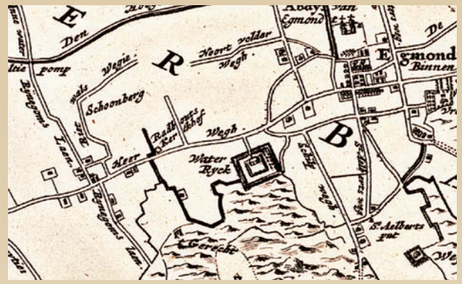

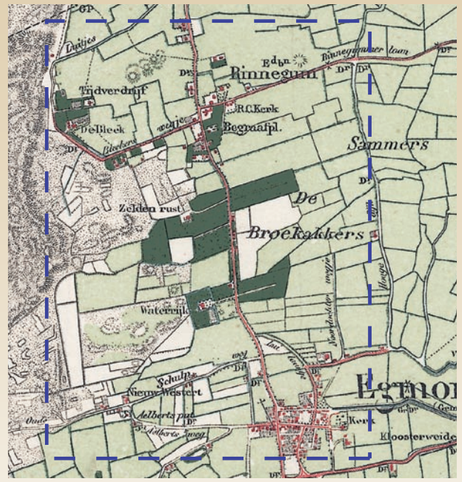

Ook in de 19e eeuw gingen ontwikkelingen snel: de omgeving van Het Rozenwater bij Bentveld tussen 1823 en 1905, bezit van Fam. Eys. Valleien raken deels overstoven, komen deels in cultuur zoals het Groot Bentveld, een waterwinkanaal verschijnt en ook een paardenrenbaan. Een voetspoor naar Zandvoort werd een gewone weg. Detail van een kaart van Gevers (1823) en een topografische kaart van 1905: omgeving Het Rozenwater (thans Amsterdamse Waterleidingduinen).

Kaart van Dou uit 1680 van de omgeving van Egmond-Binnen, met het *Radboutskerckhof* aan de *Heerwegh*. Op deze plek zou volgens de overlevering de Friese koning Redbad (†719) zijn begraven. Er zijn aardewerkscherven gevonden die wijzen op bewoning in de vroege middeleeuwen. Het is niet onmogelijk dat de destijds machtige Redbad in deze omgeving een verblijfplaats had en hier zijn laatste rustplaats vond. Daaronder hetzelfde gebied op een topografische kaart uit 1905.

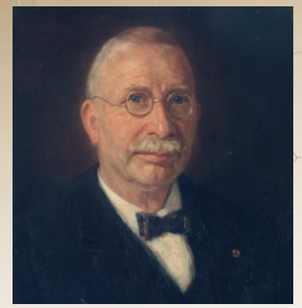

Door Jac.P. Thijsse in 1940 ingekleurde en met de hand beschreven kaart van de Kennemerduinen en omgeving. Bos is aangegeven met de kleur groen, in rood waarderingen van het gebied. Zie **www.duinenenmensen.nl** voor de volledige kaart. Verspreid in dit boek staan uitsnedes.

Uit: Duinen en mensen Kennemerland (2009) © Uitgeverij Natuurmedia, Amsterdam

Bestel dit boek op http://duinenenmensen.nl/bestellen-boekenserie-duinen-en-mensen/